

KERESZTYÉNSÉG ÉS POLITIKA – REFORMÁTUS NÉZŐPONTBÓL

Gér András

KERESZTYÉNSÉG
ÉS POLITIKA –
REFORMÁTUS
NÉZŐPONTBÓL

Gér András

Abraham Kuyper holland református lelkipásztor, későbbi miniszterelnök nyitotta meg az Amsterdami Szabadegyetemet 1880-ban. Azzal a céllal alapították az egyetemet, hogy ott az orvostudományt, a jogot, a természettudományokat és a bölcsészettudományokat keresztyén alapokon tanulják és műveljék majd, és ezt minden tanszéknek, tudományágnak és kutatónak szem előtt kell tartania. Nyitó beszédében így fogalmazott: „Szellemi világunk egyetlen területe sem lehet a többitől hermetikusan elzárva, nincs egyetlen négyzetcentiméter sem az emberi létezés világában, amely fölött Krisztus, aki minden fölött szuverén úr, ne mondaná ki: »Ez az enyém!«”. Ehhez a gondolathoz tehetjük hozzá jelen tanulmány okán, hogy „ez vonatkozik a politikára is”. A politika világa fölött is – mely az emberi létezésnek egy sajátos szegmense – Krisztus: úr.

Tanulmányomban kitérek az államhatalom és a társadalmi szférák kérdésére. Isten mindenhatósága felől vizsgálva a kérdést, valamint a keresztyén ember viszonyulásait.

A politika eredetére számos megközelítés létezik. Mind a „filozófiai”, mind az „antropológiai”¹ megközelítés az ősi időkbe tekint vissza, amikor az ember és ember közötti kapcsolat elkezdett kialakulni és rendszerré válni. Ilyen értelemben, akár ha az ősi társadalom viszonyait feltételezzük, a politika úgy tűnik, történelmi illetve társadalomtudományi megközelítésben, a keresztyénséget megelőző jelenség. Hiszen az ősi társadalmakban hol volt a kétezer esztendőskeresztyén egyház? Azaz, a politika megelőzi időrendben az egyház, és a keresztyénség létrejöttét.

A keresztyén teológia azonban erről mást mond. A Heidelbergi Káté 54. kérdés-felelete a keresztyén egyházzal a következőt tanítja:

„Hiszem, hogy Isten Fia² a világ kezdetétől a világ végezetéig³ az egész emberi nemzetségből⁴ Szentlelke és igéje által⁵ az igaz hitben megegyező⁶, örök életre kiválasztott gyülekezetet⁷ gyűjt magának, ezt oltalmazza és megtartja⁸. Hiszem, hogy ennek a gyülekezetnek én is élő tagja vagyok⁹, és örökké az is maradok¹⁰.”

Ebből pedig az következik, hogy az Egyház, azaz Isten népének közössége, megelőzi az emberi társadalom és társadalmi intézményrendszer kialakulását. Külső jegyei és struktúrája ugyan időről időre és korról korra változott. Az Egyház „...az emberi élet minden más szociális formájától és berendezésétől alapjaiban különbözik”, írja Sebestyén Jenő, „...mindig van, és mindig lesz, de nem jelentkezik mindig és mindenütt automatikusan egyforma arculattal és formában”.¹¹

Keresztyén történelemszemléletünkben tehát azt a nézőpontot szükséges képviselnünk, hogy Isten népe, az Egyház mindig is jelen volt a világtörténelemben, természetesen korról korra és időről időre változó külső renddel és struktúrával. Az Egyház nem a társadalmi fejlődés egy pontján keletkezett a következő narratíva szerint: előbb megjelent

¹ Balázs-Bakk 2019: 462-463

² Jn 10:11

³ Zsolt 71:18

⁴ 1Móz 26:4

⁵ Ézs 59:21, Róm 1:16, 10:14–17, Ef 5:26

⁶ ApCsel 2:46, Ef 4:3–6

⁷ Róm 8:29–30, Ef 1:10–13

⁸ Mt 16:18, Jn 10:28–30, 1Kor 1:8–9

⁹ 1Jn 3:21

¹⁰ 1Jn 2:19,27

¹¹ Sebestyén 1940: III:67.

a vallás, majd megjelent a monoteizmus, majd egyfajta fejlődés eredményeként megjelent a keresztyénség. S ez a vallás aztán mintegy történelmi kényszerűségből – a túlélés érdekében – mozgalomból intézményrendszer és társadalmi befolyásoló, majd hatalmi tényező lett. Noha, az Egyház és a társadalom kapcsolatában, ha az egyházat, mint társadalmi jelenséget vizsgáljuk, valóban igaz, hogy mozgalomból intézményrendszer és idővel hatalmi tényező lett. S igaz, hogy viselkedése és viszonyulása révén a társadalmi szférák között tárgyalandó, de ez csak az adott korban megjelenő formájára vonatkozik.

A keresztyén teológia történetében a látható és a láthatatlan egyház megkülönböztetése ehhez hasonlóan számos nehéz kérdést oldott fel, de ez nem témája jelen tanulmánynak.

Miért fontos mégis az Egyház időbeli elsőbbségét, mint sajátos történelemszemléletet leszögezni? Mert nem csupán egy az emberi szerveződések között, hanem maga Isten hozta létre, ellentétben a többi emberi szerveződéssel.

A mai kor embere a társadalom tagjaként, pl. mint állampolgár, részese a köz ügyei alakulásának, s nem tudja magát kivonni a politika hatásai és következményei alól. Vannak ugyan olyan mozgalmak és törekvések, melyek ezt a hatást és a társadalom többi tagjával való kapcsolatot minimalizálni szeretnék, de a túlnyomó többség számára ez teljesen elérhetetlen. Ráadásul Isten akaratával ellentétes.¹²

Isten népének tagjai tehát ma a társadalom részét alkotják, a keresztyének a világ egy részében teljes jogú állampolgárok, túlnyomó részén pedig részesei a köz ügyeinek. Az Egyház tagjait személyükben érintik a politika hatásai és következményei. Szükséges tehát tisztázni, hogy Isten népe, a keresztyénség hogyan viszonyuljon a politika kérdéseire.

A válasz egyszerű: a keresztyén állampolgárnak tudatosnak és a közügyek, a politika kérdései iránt érdeklődőnek, tájékozottnak kell lennie, s a maga életkörében aktívan „politizálnia” is kell, írja Sebestyén Jenő.¹³ Tisztában kell lennie az állam, az előjárók isteni rendelésével, s öntudatosan vizsgálnia is kell, hogy az isteni rend szerint töltik-e be hivatásukat.

Református nézőpontból számos teológiai ok miatt szükséges ez a fajta politikai nagykorúság, de érdekességképpen van egy praktikus oka is annak, hogy mi, reformátusok „mondáskényszerben” vagyunk a közélet kérdéseiről. Ez pedig az, hogy egyházunk egyik hitvallási iratában, a Második Helvét Hitvallásban egy külön fejezet foglalkozik a polgári hatósággal. Polgári hatóság (az eredeti latin szövegben *magistratus*) alatt „a nép kormányzóit, vezetőit, előjáróit” kell érteni. A hitvallás megfogalmazásakor nem törekedtek arra, hogy az akkor ismeretes három államforma (monarchia, arisztokrácia és demokrácia) tekintetében értékítéletet fogalmazzanak meg.¹⁴ De nézzük meg, hogy a hatalommal kapcsolatban akkor milyen elvárásokat fogalmaz meg a hitvallás. A 30. fejezet néhány idézete:

¹² Jn 17:15

¹³ Sebestyén 1993: 370.

¹⁴ Bullinger jegyzete, ld. Tökés 1968: 215.

„A hatóság Istentől van.

Isten maga rendelt mindenféle hatóságot az emberiség békességének és nyugalmanak megőrzésére, és pedig úgy, hogy a világon az első helyre állította. Ha a hatóság ellensége az egyháznak, nagyon tudja akadályozni is, és zavarni is azt. De ha barátja, sőt, tagja az egyháznak, akkor annak a leghasznosabb és legkiválóbb része, mert igen sokat használhat, és így a legnagyobb segítsége lehet.

2. A hatóság kötelessége.

Legfőbb kötelessége, hogy biztosítsa és fenntartsa a békét és a köznyugalmat. Ezt pedig akkor teszi sikeresebben, ha igazán istenfélő és vallásos, ha tudniillik az Úr népe fölött uralkodó szent királyok és fejedelmek példájára, az igazság hirdetését és a tiszta hitet előmozdítja, mindenféle hazugságot, babonát, hitetlenséget és bálványimádást kiirt, és Isten egyházát megvédi. Bizony, azt tanítjuk, hogy a szent hatóság elsőrendű feladata a vallásról gondoskodni. Óvja meg hát Isten ígését, és legyen gondja, hogy azzal ellentétes dolgot senki se tanítson; aztán az Istentől gondjaira bízott népet Isten ígéséhez szabott jó törvényekkel kormányozza; tartsa meg közöttük a fegyelmet, a szolgálatkészséget és az engedelmséget. A bíraskodást igazságos ítélkezéssel gyakorolja; ne legyen személyválogató, ne fogadjon el ajándékot; az özvegyeket, az árvákat és a bajban levőket oltalmazza; a gonosztevőket, csalókat és erőszakoskodókat tartsa féken, sőt, irtsa ki. Mert nem fölöslegesen kapta Istentől a fegyvert (Róm 13,4). Vonja ki tehát ezt az Istentől kapott kardot minden gonosztevő, pártütő, rabló, gyilkos, jogtipró, istenkáromló, hamisan esküvő és mindazok ellen, akikre nézve Isten megparancsolta, hogy büntetéssel vagy épp halállal lakoljanak.”

„Miután Isten az ő népe jólétét a hatóság által akarja munkálni, amelyet azért adott a világnak, hogy mintegy atyja legyen annak, minden alattvalónak kötelessége elismerni a hatóságban Istennek ezt a jótéteményét. Tiszteljék tehát és becsüljék a hatóságot mint Isten szolgáját; szeressék, támogassák és imádkozzanak érte mint atyjukért; engedelmeskedjenek minden jogszerű és méltányos rendelkezésének; végül hűségesen és készséggel fizessék meg a vámot, az adót és más hasonló tartozásokat. Ha a haza közös java és az igazság megköveteli, és ha a hatóság kényszerűségből háborút indít, életüket is áldozzák fel és vérüket is ontsák a közjóért és a hatóságért, mégpedig Isten nevében, készséggel, bátran és elszántan. Aki pedig ellene szegül a hatóságnak, Isten súlyos haragját hívja ki maga ellen.”

Ezekből a gondolatokból táplálkozott a 19. században Abraham Kuyper református lelkipásztor. Ő alapította 1879-ben a holland Forradalomellenes Pártot, melyet az első keresztyéndemokrata jellegű pártként tartunk számon.¹⁵ Parlamenti képviselő, illetve 1900 és 1905 között Hollandia miniszterelnöke is volt, aki hirdette és meg is valósította a gyakorlatban azt, amit kálvinista keresztyénként a politikáról vallott. Jelen tanulmányban főképp ő¹⁶ és magyarországi követője, Sebestyén Jenő gondolataiból kiindulva írok a címben jelölt témáról.

A bevezetőben már érintettem azt a jellemző kálvinista tanítást, mely az egész a református teológiát, és a közélettről, politikáról való gondolkodást meghatározza. Ez a tanítás Isten szuverenitásáról szól. Isten abszolút mindenhatóságáról, a mindenséget teremtő és afölött álló hatalmáról. Ha a teológia történetét úgy képzeljük el, hogy a gondolkodó ember kérdéseket tett fel magáról, a bűnről, az üdvösségről, a hívő élet gyakorlatáról és így tovább, akkor a szuverenitás esetében a kérdésselvetés a következő: Isten mindenre kiterjedően valóban mindenható-e? De a felelet nemcsak filozófiai, elméleti helyzetekre vonatkozik, hanem úgy a teológia nagy kérdéseire, mint a hétköznapi életünk mozzanataira. Theocentrikus nézőpont, ahol nem azt vizsgálom például, hogy az ember mit tehet az üdvössége érdekében, hanem azt, hogy Isten mit tett az üdvösségem érdekében. Nem azt vizsgálom, hogy emberként mi az előnyösebb politikai berendezkedés vagy lépés, hanem azt, hogy mi az Isten akarata és mi szolgálja az ő dicsőségét.

A szuverenitás alapelvét úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a szentháromság Isten a teljes világmindenség fölött szuverén úr: a látható és láthatatlan világ – ahogyan a nicea-konstantinápolyi hitvallás fogalmaz¹⁷ – felett is. Ez a szuverenitás aztán megnyilvánul az egész teremtet világ különböző régióiban. Így az emberi világban is a következőképpen: szuverenitás az államban, társadalomban és egyházban.¹⁸

Korábban érintettem a társadalmi szerveződések, a politika eredetét. S a kiindulópont valamennyi megközelítésben az ősi időkbe mutat vissza, az ember-ember kapcsolat kiindulásához. A biblikus, kálvinista nézőpont szerint e téma esetében a következő alapvetéseket kell tennünk: a bűn tette szükségessé az ember világában az állam intézményét; az államhatalom tekintélye Isten szuverenitásából származik; és az elöljáró Isten kegyelméből kormányoz.

Az édeni korban bekövetkezett bűneset következményeiből két dolgot emelek ki itt: emiatt van szükség az állam intézményére, emiatt van az, hogy az emberiség nem egy egységes birodalomban él.

Az ember maga természeténél fogva szociális lény, s mint ilyen, alanya a közösségi szerveződéseknek, egyszóval politikai aktor. Ennek a közösségi viszonyulás-kényszernek az oka, hogy az emberiség biológiai értelemben is emberi fajt alkot. Biblikus képpel így mondjuk: mind Ádám és Éva leszármazottai vagyunk, „az egész emberi nem egy vérből teremtetett”.¹⁹ A bibliai és kuyperi megfogalmazás régi, ma talán vér helyett genetikáról kellene beszélnünk, de az állítás igazságtartalmához így sem fér kétség.

Ebből a közös származásból következik, hogy az emberiségnek egy közös világbirodalmat vagy emberi királyságot kellene alkotnia. Amire véleményem szerint számos mitológiai világkép is utal (ahol a különféle mitikus lény királyságai mellett létezik az emberek királysága is).

¹⁵ Kovács 2019: 326.

¹⁶ Kuyper 2001: 78-111, Sebestyén 1942: 51-71 alapján, v.ö. Szathmáry 2010: 83-85.

¹⁷ „Hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében.”

¹⁸ Kuyper 2001: 79.

¹⁹ ApCsel 17:26

Azonban az emberiség szétszabdalt állapotban van, melynek oka az édeni korban keresendő. Ez pedig a bűneset, mely a teremtő – teremtett közötti közösséget megtörve az egész emberiséget megfertőzte. Ebből következnek a bibliai őstörténet elején olvasható tettek: testvérgyilkosság, hatalmaskodás, viszálykodás, bosszúállás, s ezek máig tartó következményei. Ennek egyik jellemzője a széthúzás. Hogy ez mennyire ellentétes a teremtési renddel, az ember eredeti, édeni állapotával, bizonyítja, hogy maga az emberiség is keresett rá megoldásokat, noha a valódi választ Isten maga adta meg.

Az emberiség tudattalanjából feltörő, az édeni kor utáni vágyból eredő ösztönös megoldáskeresés a nagy világbirodalmak igézete. Kuyper szerint Nagy Sándor, a caesarok vagy Napóleon, de a kereskedelmen nyugvó brit világbirodalom is annak dacára kívánta ezt a világbirodalmat megalkotni, hogy komolyan vették volna a történelmi–teológiai racionalitást, azaz, hogy az emberiség egységét a bűn már szétdarabolta. Nem is sikerült egyik próbálkozás sem. Ugyanígy a kozmopolitizmus vagy a kommunisztikus eszmék és maga a kommunizmus vagy szocializmus megannyi válfaja is ugyanerre törekszik. De egyik sem számol Istennel és az emberrel, az ember valódi természetével. Ugyanígy reakció az anarchizmus és a végtelen szabadosság is, mely ugyane töről származván, sem az Istent, sem embert a maga valójában nem ismeri. Ez tehát az emberiség reakciója az egység hiányára és a széthúzásra.

A kuyperi gondolat megfogalmazása után a 20-21. századból számos példa hozható fel az emberiség egységtörekvésére: a diktatúráktól, globalizáción, a nemzetközi jog intézményesült formáin át a divathullámokig és társadalmi trendekig. Ezek részletezése e tanulmány keretein belül nem lehetséges, de fontos látnunk, hogy mind ugyanonnan ered: az édeni kor utáni ősi, tudatalatti vágyból. Az elveszett paradicsomot azonban emberi próbálkozással nem lehet visszaszerezni.

Az üdvösség kérdésében Isten megoldást adott. Ez Isten különös kegyelme. Ezt és az emberiség rá adott válaszát János evangéliuma igen pontosan és találóan foglalja össze:

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy megszületett Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön a világ általa. Aki hisz őbenne, az nem jut ítéletre, aki pedig nem hisz, már ítélet alatt van, mert nem hitt Isten megszületett Fiának nevében. Az ítélet pedig az, hogy a világosság eljött a világba, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert a cselekedeteik gonoszak. Mert aki rosszat cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy le ne lepleződjének a cselekedetei. Aki pedig az igazságot cselekszi, a világosságra megy, hogy nyilvánvalóvá legyen cselekedeteiről, hogy Isten szerint cselekedte azokat.”²⁰

Isten megoldását arra, hogy az emberiség széthúzásban, szervezetlenségben él, Isten általános kegyelmének részeként abban találjuk, hogy minden korban állított vezetőket, elöljárókat a különböző népek, embercsoportok élére. Megdöbbentő, de valóban a bűn nélküli világban nem lenne szükség elöljáróra és államrendre (pl. adóhivatal, bűnüldözés, bíraskodás, s a sort lehetne még folytatni). Ez tehát egyfajta szükségszerűség, melyet Isten biztosít az emberiség számára. Ugyanis mindenféle hatalom őtőle származik. Nem csupán működő matériát teremtett, hanem rendet is, így a társadalmi intézmények is őtőle, a teremtés aktusából származnak.

Isten minden egyes embert a maga képmására és hasonlatosságára teremtett. Az emberi méltóság, melynek alapja a születés – mely biológiai apa és anya által jöhet létre, s mely a teremtettségünknek a fizikai megvalósulási formája –, az Istenképűségből vezethető le. Ezzel ellentétes az, hogy az egyik ember a másik ember felett valamiféle hatalmat gyakorol, noha az előbb kifejtettek alapján szükségszerű.

²⁰ Jn 3:16-21.

De éppen ezért érezzük azt, hogy az államrend, a hatalom az valamilyen, az ember eredeti teremtett természetével ellentétes dolog. Kuyper szerint ezt jól érezzük. Azonban az emberben a bűneset óta a lázadás része az eredendően bűnös emberi természetnek. Lázadás az Isten ellen, Isten felsőbbsege ellen, s ezáltal lázadás minden felsőbbség, hatalom, tekintély ellen.

Amikor a lázadás állapotában vagyunk – amikor kényelmetlennek érezzük, hogy van felsőbbség, tekintély felettünk, ezt etikai értelemben rosszul tesszük. De az eredendő bűn miatt nem tehetjük másként. Ugyanis annyira megromlottunk, hogy minden jóra képtelenek, de minden gonoszra kaphatók vagyunk, ²¹ hacsak Isten Lelke újjá nem szül minket,²² - foglalja össze helyzetünket a Heidelbergi Káté 8. kérdés-válasza.

Ezen bűn-ösztönözte lázadás révén lesz az ember – édeni állapotára visszaemlékező (és jól érzett) szabadság-vágyából etikailag rossznak tekintendő szabadosság.

De az éremnek van egy másik oldala is. Az ember fölé helyezett előljáróknak, a hatalomnak is van egy hibás működése, ez pedig a hatalommal való visszaélés. Ahogyan egy családban a családfő, az apa, régiesen mondva, atya, gondoskodik a családról, irányítja annak életét, úgy az államhatalom feladata is hasonlatos ehhez. Ha azonban hibás működés lép életbe, a hatalomból hatalmaskodás, az atya gondoskodásából atyáskodás lesz.

Ugyanez igaz a hatalomgyakorlás vagy államszerveződés különböző típusaira is. Monarchiából önkényuralom, arisztokráciából (legkiválóbbak uralma) oligarchia (kevesek uralma), demokráciából lázadás és összeesküvés származhat Henrik Bullinger szerint.²³

Mindez azért következhet be, mert az előljáró maga is ember. S mint ember, az eredendő emberi bűn hatása alatt van, s megromlott természetével folyton erre tör.

Kuyper szerint az ember szabadságvágyának és hatalom-gyakorlás vágyának küzdelmében született a szabadság és a hatalom örökös párviadala. Ahol a történelmet szemlélve, azt látjuk, hogy időnként hol az egyiknek (szabadságharc), hol a másiknak (lázas leverése) van morális értelemben „igaza”.²⁴

Az emberi együttélés problémáit Isten általános kegyelméből az előljárók, államhatalom gyakorlók hivatottak megoldani. Feladatukat összefoglalja Isten Bibliában adott kijelentései alapján a II. Helvét Hitvallás 30. fejezete, működési anomáliájukra fent utaltam. Erre a bűn miatt van szükség. Azonban a bűn problémáját a világi hatóság nem oldja meg. Nem oldja meg egy kommunista világbirodalom sem a szabadosságra épülő anarchia, s nem oldja meg a transzhumanizmus vagy más manapság divatos társadalmi trend sem. Ezt a problémát csak az új teremtés oldja meg. Az, hogy már ebben a világban elfogadjuk Jézus Krisztust Urunknak, és Isten Lelke által új életre kelünk, s már a múlandó világban a múlhatatlan Isten országának részeseivé leszünk.

Összefoglalva: az ember bűnös, ennek egyik következménye a széthúzás, ezért szükség van előljárókra. A bűnös ember lázad az előljáró ellen, a bűnös előljáró pedig hatalmaskodik az emberen.

²¹ 1Móz 6:5; Jób 14:4, 15:16,35; Ézs 53:6

²² Jn 3:6

²³ Tőkés 1968: 215.

²⁴ vö. Sebestyén 1993: 372.

A keresztyén ember hozzáállását a következőkben határozza meg a Biblia tanítása és az abból levezetett kálvinizmus alapján Kuyper. Először is, az embernek hálával kell elfogadnia Isten kezéből az állam intézményét annak előljáróival egyetemben. Másrészt pedig lelkiismeretére támaszkodva mindenkor figyelnie kell arra a veszélyre, melyet az állam léte önmagában hordoz, és amely a személyes szabadságra nézve veszélyes lehet.

A világ létezésének, benne az emberiség létének és benne a nemzeteknek, népeknek a célja a kálvinizmus egyik alapelve szerint az, hogy Isten dicsősége mutakozzon meg benne. Isten dicsőségét kell szolgálnia az egész teremtett mindenségnek, benne az emberi nemzetekkel és népekkel, és az emberek szerveződéseivel és az emberek cselekedeteivel.

Kuyper rámutat arra is, hogy megalázó az embernek a másik ember akarata előtt fejet hajtani, de amennyire ez megalázó, annyira, sőt jobban felemelő az, ha a mindenség Teremtőjének tekintélye előtt borul le az ember – és engedelmeskedik Istennek. Az államhatalom tekintélye Istentől származik. Azt olvassuk a Példabeszédek könyvében, hogy „Én általam uralkodnak a királyok”²⁵, Pál apostolnak a rómaiakhoz írt levelében pedig azt, hogy „*nincs hatalom mástól, mint Istentől, ami hatalom pedig van, Istentől rendeltetett. Aki tehát nem engedelmeskedik a hatalomnak, az Isten rendelkezésével fordul szembe*”²⁶.

Az előljárót Isten arra rendelte, hogy az ő szolgájaként, neki engedelmeskedve pásztorolja a népet, rendezze az államhatalom működését. De mivel Isten maga bízta meg ezzel, ezért a tekintélye is Istentől jön. Még akkor is, ha ő erről nem tud, nem akar tudni, vagy akár szándékosan ellene mond neki. S emiatt pedig az embereknek kötelességük a hatalom irányába az engedelmeskedés. De egyúttal kötelességük felfigyelni arra is, amikor a hatalom hatalmaskodásá, zsarnoksággá változik. A keresztyén ember feladata az egyház prófétai tisztéből következően, hogy figyelmeztesse az előljárót, ha az nem az Isten szerinti úton jár.

²⁵ Péld 8:15

²⁶ Róm 13:1,2

TÁRSADALMI SZFÉRÁK

Az emberi társadalmon belül különböző szférák vannak. Kuyper szerint „*az emberi élet a látható materiális előtérrel és a láthatatlan szellemi/lelki háttérrel nem egyszerű (homogén), nem egységes (uniform), hanem egy végtelenül összetett organizmust alkot. Összetétele olyan, hogy az egyén csak csoportokban létezik és csak az ilyen csoportokban nyilvánulhat meg a teljesség. Nevezzük ennek az egyetlen gigantikus gépezetnek a részeit fogaskerekeknek, amelyek mindegyike a saját tengelyén forog a maga erejével, vagy szféráknak*”, melyek mindegyikét saját szellemisége hatja át.²⁷

E szférák alatt kell érteni többek között a tudomány világát, az üzleti életet, a művészetet, de a családot is és a társadalmi életet. A társadalmi szférák létüket nem az állami létből eredeztetik, nem az állam alrendszerüként jöttek létre vagy hozta létre őket az államhatalom.

Ahogy az államhatalom esetében Istentől rendelt feladattal felruházva az a saját törvényei szerint működik, ugyanígy ezek a társadalmi szférák is Istentől rendelt feladattal és saját belső szabályszerűségeik alapján kell működjenek. Autonómiájukat az államhatalomnak – pontosan az Istentől eredeztetett szuverenitásuk miatt – tiszteletben kell tartania. Azonban az államhatalomnak joga és kötelessége, hogy ha ütköznek a szférák, akkor figyelmeztetnie kell azok határai betartására, védelmeznie kell a szférákban az egyéneket és gyengéket a többséggel szemben, és köteleznie kell őket az állami feladatok és terhek viselésében való részvételre.

Ennek kereteit a törvények biztosítják, s e törvényes rend felett való örökös is az államhatalom feladata. A kormány szuverenitása és a társadalmi szférák szuverenitása között együttműködésnek kell lennie a teljes nemzet érdekeit szem előtt tartva és, mint fentebb láttuk, Isten dicsőségét szolgálva. Ennek az együttműködésnek a kereteit fekteti le az alkotmány Kuyper megfogalmazásában.

Noha az Egyházat eredete megkülönbözteti minden más társadalmi szerveződéstől, mégis, a látható és a szervezeti kerettel rendelkező egyházra, ugyanúgy vonatkoznak a társadalmi szférák szabályai az állammal kapcsolatban.

Azon feladatok köre, amelyeket az előjárónak, az államhatalomnak működése során be kell tartania a II. Helvét Hitvallás alapján, kitér az egyház és az állam viszonyára. Kálvin szerint, noha meg vagyunk győződve hit dolgában arról, hogy a lehető legtökéletesebben birtokában vagyunk az igazságnak, azt mégsem szabad ráerőszakolnunk másokra. Ebből következik Kuyper szerint, hogy a kálvinizmus a vallásszabadság pártján állt a világtörténelemben.

Az előjárónak, mint Isten szolgájának az embereket Isten rendelkezései szerint kell vezetnie. Isten felsőbbségét el kell ismerje, és ezt az ország alkotmányában és más szimbolikus politikai aktusokban meg kell vallania, ahogyan személyesen az egyházi ünnepek megtartásában is elől kell járnia. Szolgálatára pedig Isten áldását kell kérnie, írja Kuyper. Majd így folytatta gondolatmenetét: noha ezek az előjáró kötelességei, de nem azért, hogy alávesse magát valamilyik egyház döntéseinek. Hiszen akkor a tényleges államhatalmat nem az előjáró, hanem az egyház gyakorolná. Azért kell Isten felsőbbségét az ünnepélyes keretek és a személyes hitben is megvallania, hogy maga megragadhassa a világosságot, amely által Isten akarátának az ismeretére eljut. Tehát nem az egyház döntéseinek, dekrétumainak a végrehajtása a feladata, hanem az egyéni kegyesség gyakorlása, a hitben való előrehaladás. Mert így fogja megismerni, hogy mi az Isten szándéka, akarata az ő személyes életében és a hivatása gyakorlása közben egyaránt.

²⁷ Rácsok 2002: 153 alapján

A kálvinizmus szerint azonban a kormánynak önállóan kell ítélnie és döntéseket hoznia, nem pedig úgy, mint aki az egyház egyik szervezeti egysége. Az egyház feladata ebben, hogy egyháztagjaiban és a kormányzat tagjaiban éber legyen, hogy Isten fennhatósága alatt áll a politika világa is, és az Isten iránti önálló felelősségtudatuk megmaradjon. Ugyanis mind az egyház, mind az állam a maga területén az Istennek kell engedelmeskedjen, az ő dicsőségét szolgálva. A nemzet keresztyén módon való kormányzatát nem lehet más módon megvalósítani Kuyper szerint, mint a hatalmon lévők személyes meggyőződése révén.

Bizáki Puky Endre, későbbi külügyminiszter, képviselőházi alelnökként meglepő őszinteséggel ír 1928-ban arról, hogyan tudná a protestáns ember a politikai küzdelmeket megnevesíteni. Szót emel a személyeskedés, az elvtelenség és a hitevesztettség ellen, de hangsúlyozza, hogy ökumenikus keretek között kell összefogni az evangéliumi szellemiség terjedéséért.²⁸

Az egyháznak, mint egy speciális társadalmi szférának, ugyanúgy megvannak a saját szervezeti keretei, vezetői, tisztviselői, szabályai, hitvallásai. Az egyház felelőssége, hogy maga határozza meg a saját tanításáról, rendjéről. Az államnak ebbe nincsen beleszólása, s ezt tiszteletben is kell tartania.

„Szabad egyházat a szabad államban”. Ez volt Kuyper hetilapjának a jelmondata, ezzel lehet összefoglalni a fent kifejtett gondolatokat, s lehet bátran vonatkoztatni a különböző társadalmi szférákra is egyaránt.

²⁸ Puky 1928: 189-192.

EGYÉNEK

Az egyén tekintetében a kálvinizmus az egyenlőség elvét hirdeti. Kiindulópontja a teremtettség (és Istenképűség). De az eredendő bűn mindenkit egyformán terhel, senki sem képes a jóra saját erejéből, csakis Isten ingyen kegyelme szabadíthatja meg az embert ebből az állapotából.²⁹

Az államnak az emberek egyéni, állampolgári szabadságjogait, egyéni szuverenitását is figyelembe kell vennie. A lelkiismeret szabadsága ugyanis nem embereknek van alávetve, hanem csak Istennek. Ezért a kálvinizmus a lelkiismereti szabadságban azt a lehetőséget látja, hogy ezáltal válik lehetővé minden ember számára, hogy Istent a saját meggyőződése szerint, saját szívére hallgatva szolgálja. Tehát az egyéni szabadságjogok a kálvinizmusban nem kevérendők össze korunk „világnézetileg semleges” liberalizmusával. A liberalizmus az embert helyezi a legfőbb helyre, és végső soron az emberi vágyak kielégítését tűzi ki célul. Annak a gyakorlásáért és szabadságáért küzd. A kálvinizmus viszont az ember rendeltetészerű életének legteljesebb körű biztosításáért küzd, melyben az ember legfőbb feladata, hogy Isten dicsőségére éljen.

Kuyper hazai követője Sebestyén Jenő kifejti, hogy az állampolgárnak állampolgári felelőssége, kötelességei és jogai egyaránt vannak. Ahogyan a kálvinizmus megfogalmazásában Isten az embereket munkatársaivá hívja el, hogy életük során neki szolgálva, életükkel az ő dicsőségét munkálják a világban, s mindenki saját hivatásában öneki szolgáljon, az ő dicsőségére végezze feladatát, ugyanúgy a keresztyén ember az államnak „munkatársa” kell, hogy legyen öntudatos és törvénytisztelő állampolgárként.³⁰

Ahogyan leírja az öntudatos állampolgár feladatait Sebestyén, a szó jó értelmében egy nagyon modern állampolgár képét festi le. Szerinte az állampolgárnak tisztában kell lennie vele, hogy az állam és az előjárói tisztség mi módon került a világba. A tanulmány ezt megelőző részében kifejtett gondolatokkal tisztában van és „politikai nagykorúságra” törekszik. Lelkiismeretesen teljesíti az állampolgári kötelezettségeit, részt vesz a szociális és politikai ügyekben, foglalkozik az állam életével és a politikával. Ezt a fajta közéleti tájékozottságot annyira hangsúlyozza Sebestyén, hogy szerinte a református ember nem is eshet a politika-fóbia hibájába. Érdeklődni kell a politika iránt és tájékozottnak kell lennie, sőt saját véleményét, értékítéletet kell alkotnia róla.

Ilyen módon társadalom, a köz-ügyei, a politika kérdései iránt való lelkiismeretes öntudatosság, Sebestyén szavaival élve politikai nagykorúság a keresztyén ember feladata.

Keresztyénség és politika viszonyáról hosszan lehet és érdemes gondolkozni még, összefoglalásként megállapítható, hogy míg a politika Max Weber szerint a hatalom megszerzésének egyik módja, Abraham Kuyper szerint a keresztyén ember kötelessége.

²⁹ Szathmáry 2010: 86.

³⁰ Sebestyén 1993: 368-376 alapján

HIVATKOZÁSOK:

- Balázs-Bakk 2019: Balázs Zoltán – Bakk Miklós: Politika in: Pásztor Péter főszerk. Magyar Politikai Enciklopédia, Mathias Corvinus Collegium, 2019, 462-464.
- Kovács 2019: Kovács Ábrahám: Kuyper, Abraham in: Pásztor Péter főszerk. Magyar Politikai Enciklopédia, Mathias Corvinus Collegium, 2019, 326.
- Kuyper 2001: Kuyper, Abraham: Kálvinizmus és modernitás – hat előadás, Dankuly Levente ford., Koinónia, Kolozsvár, 2001.
- Puky 1928: Puky Endre: Mit tehet a protestáns ember a politikai küzdelem megnemesítése érdekében? in: Vida Gyula szerk. A protestáns szellem hivatása a magyar nemzet életében, Bethlen Gábor Szövetség, Budapest, 1928, 181-192.
- Rácsok 2022: Rácsok Gabriella: Abraham Kuyper szféraszuverenitás elmélete in: Fazakas Sándor – Kovács Krisztián szerk. A szabadság dimenziói vallás és politikai összefüggéseiben, Debrecen, 2022, 145-162.
- Sebestyén 1940: Sebestyén Jenő: Református Dogmatika, Budapesti Református Theológiai Akadémia kurzustára, Budapest, 1940.
- Sebestyén 1942: Sebestyén Jenő: Isten szuverenitása és a politika in: Isten szuverenitása és az emberi élet, Kálvin János Társaság, Budapest, 1942, 51-71.
- Sebestyén 1993: Sebestyén Jenő: Református Etika, Iránytű Kiadó, Budapest – Gödöllő, 1993.
- Szathmáry 2010: Szathmáry Béla: Kálvin a kortársunk? in: Szathmáry Béla: Egyházak az államban – tanulmányok az állami és felekezeti egyházjogból, Sárospataki Teológiai Műhely, Sárospatak, 2010, 79-111.
- Tőkés 1968: Tőkés István: A Második Helvét Hitvallás magyarázata, II. kötet, a Romániai Református Egyház kiadása, Kolozsvár, 1968.

*Szerző:
Gér András*

*Grafikai tervezés:
Balás Design*

*Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa*

Szent István Intézet 2023
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.

